

รัฐศาสตร์เบื้องต้น

Introduction of Political Science

อ.บริบูรณ์ ฉลอง (อ.หนุ่ม)

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

(ครั้งที่ 1 ภาค ทบ. หมู่ 4401 และ 4403)

วันศุกร์ที่ 12 กรกฎาคม 2567 เวลา 08.00-16.00 น.

โทร. 062-319-9591 e-mail : boriboon_c@Hotmail.com

คำอธิบายรายวิชา

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของ
รัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับศาสตร์ทางสังคมอื่น ๆ โดย
ครอบคลุมถึง แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ทางรัฐศาสตร์โดยสังเขป ตลอดจน
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สถาบันการเมือง กระบวนการทางการเมือง
อุดมการณ์ทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

Course Outline

คาบที่	หัวข้อ	จำนวน (ชั่วโมง)
	ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์	3
	ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์	3
	อำนาจอธิปไตย, แนวคิดทางการเมือง , รูปแบบการปกครอง	3
	อำนาจอธิปไตย, แนวคิดทางการเมือง , รูปแบบการปกครอง	3
	อำนาจอธิปไตย, แนวคิดทางการเมือง , รูปแบบการปกครอง	3
	อำนาจอธิปไตย, แนวคิดทางการเมือง , รูปแบบการปกครอง	3
	สถาบันการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง	3
	สถาบันการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง	3
	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น	3
	รัฐประศาสนศาสตร์เบื้องต้น	3
	สอบปลายภาค	
	สอบปลายภาค	

แนวทางการเก็บคะแนน (100 คะแนน)

หัวข้อ	เนื้อหา	คะแนน
1.รายงานกลุ่ม	เรื่อง แนวคิดของนักปราชญ์ (ส่งปลายทอม)	30
2.การบ้าน	1 ครั้ง (ส่งปลายทอม)	20
3.จิตพิสัย	การเข้าเรียน กับ การมีส่วนร่วม	10
4.สอบปลายภาค	จำนวน 4 ข้อ ๆ ละ 10 คะแนน	40

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

- รัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. **รัฐศาสตร์**, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 14, 2562
- จิรโชค วีระลัย และคณะ. **รัฐศาสตร์ทั่วไป**, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ครั้งที่ 3 : พฤศจิกายน 2559
- ผศ.ดร.ชรินทร์ สันประเสริฐ และคณะ. **หลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์ (Thai Social and Political History)**, เล่ม 1 และ 2 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิราช มสช. พิมพ์ ครั้งที่ 12 : 2556
- ดร. บุษอรียีหมะ. **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์**, 2016
- อานนท์ อาภาภิรม. **รัฐศาสตร์เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- **พจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 2)**,

---

บทที่ 1 : บทนำ

บทนำ

- รัฐศาสตร์ คือ What .....
- รัฐศาสตร์ เรียน Where .....
- Why ถึงเรียนมาเรียน รัฐศาสตร์ .....
- When ถึงเรียน รัฐศาสตร์ .....
- รัฐศาสตร์ เรียน How .....
- รัฐศาสตร์ เรียน For Whom .....

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (1)

คำนำ

รัฐศาสตร์ (political science) เป็นสาขาวิชา ที่เกิดขึ้นในราวศตวรรษที่ 19 ซึ่งนักรัฐศาสตร์ยุคแรก นั้นพัฒนากระบวนการวิชาขึ้นมาให้สอดคล้องกับแนวนิยมทางวิทยาศาสตร์

สารานุกรมบริทานิกา คอนไซส์ (Britanica Concise Encyclopedia) อธิบายรัฐศาสตร์ว่า เป็น การศึกษาเกี่ยวกับการปกครองและการเมืองด้วยแนวทางประจักษ์นิยม (empiricism)

นักรัฐศาสตร์ คือ นักวิทยาศาสตร์ที่พยายามแสวงหา และทำความเข้าใจธรรมชาติของการเมือง

ส่วนพจนานุกรมการเมืองของออกซ์ฟอร์ด (Oxford Dictionary of Politics) นิยามว่า รัฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่อง รัฐ (State) รัฐบาล/การปกครอง (government) หรือ การเมือง(Politic)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (2)

คำนำ

ดังนั้น รัฐศาสตร์เป็นวิชาในสายสังคมศาสตร์ สาขาหนึ่งซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ เช่น

- 1) **ปรัชญาการเมือง**
- 2) **ประวัติศาสตร์การเมือง**
- 3) **ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง**
- 4) **ทฤษฎีการเมือง**
- 5) **อุดมการณ์ทางการเมือง**
- 6) **การบริหารรัฐกิจ การบริหารจัดการสาธารณะ หรือ รัฐประศาสนศาสตร์**
- 7) **การเมืองเปรียบเทียบ (comparative politics)**
- 8) **การพัฒนาการเมือง**
- 9) **สถาบันทางการเมือง**
- 10) **การเมืองระหว่างประเทศ การปกครองและการบริหารรัฐ (national politics)**
- 11) **การเมืองการปกครองท้องถิ่น (local politics)**

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (3)

คำนำ

ซึ่งสาขาต่าง ๆ เหล่านี้อาจแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละสถาบันว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร อย่างไรก็ตาม หากจะเรียกว่าการจัดการ
กระบวนการวิชาใดนั้นเป็นรัฐศาสตร์หรือไม่ ก็ขึ้นกับการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวใช้ **มโนทัศน์ "การเมือง"** เป็นมโนทัศน์หลัก
(*crucial concept/key concept*) หรือไม่ แต่โดยจารีตของกระบวนการวิชา(scholar)

ดังนั้นรัฐศาสตร์ จะมีสาขาย่อยที่เป็นหลักอย่างน้อย 3 สาขา คือ

สาขาการปกครอง (Government),

สาขาการบริหารรัฐกิจ (public administration)

สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (international relation)

สาขาการปกครองท้องถิ่น

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (4)

ความหมาย

รัฐศาสตร์ (Political Science) คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วย **รัฐ** อันเป็นสาขาหนึ่งของวิชาสังคมศาสตร์ ที่กล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับ**รัฐ** ว่าด้วย**ทฤษฎีแห่งรัฐ** การ**วิวัฒนาการ** มี**กำเนิด**มาอย่างไร **สถาบันทางการเมือง**ที่ทำหน้าที่ดำเนินการปกครองว่ามีกลไกไปในทางใด

การจัดองค์การต่างๆ ในทางปกครอง รูปแบบของ**รัฐบาล** หรือ **สถาบันทางการเมือง**ที่ต้องออกกฎหมาย และรักษาการณ์ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเอกชน (Individual) หรือกลุ่มชน (Group) กับ**รัฐ** และ**ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ**

ตลอดจน **แนวคิดทางการเมือง**ที่มีอิทธิพลต่อโลก ตลอดจน **การแสวงหาอำนาจของกลุ่มการเมือง** หรือภายในกลุ่มการเมือง หรือสถาบันการเมืองต่างๆ เพื่อการปกครองรัฐให้เป็นไปด้วยดีที่สุด

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (5)

อานนท์ อาภาภิรม ได้อธิบายว่า รัฐศาสตร์ ถอดศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า *Political Science* และคำว่า *Political* นั้นเป็นคุณศัพท์ของคำว่า *Politics* ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า *Polis* ในภาษากรีก มีความหมายว่า **การจ้ดองค์การทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง**

วิชารัฐศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ (*Social Sciences*) เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาถึงการที่มนุษย์ร่วมกันอยู่ในสังคม ฉะนั้นจึงยังไม่สามารถที่จะแสวงหาทฤษฎีหรือกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม

เช่น ในด้าน**พฤติกรรมทางการเมือง** ก็ยังไม่สามารถจะวางหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่ามีวิธีใดบ้างจึงจะได้รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด หรือจะดำเนินการอย่างไรที่จะมีรัฐบาลที่ดีที่สุด

รัฐศาสตร์ (*Political Science*) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย **รัฐ** (*the science of the state*) ซึ่งถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่กล่าวถึง **ทฤษฎีการจัดตั้งองค์การรัฐบาล และการดำเนินงานของรัฐ** (*practice of the state*)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (6)

อุไรวรรณ ธนสถิตย์ ให้นิยามว่า รัฐศาสตร์เป็นการเรียนเรื่องเกี่ยวกับรัฐ ในทุก ๆ แ่งเป็นวิชาในหมวด สังคมศาสตร์ที่เน้นในแง่ของการปฏิบัติ (Practice) เป็นเรื่องที่เน้นประวัติความเป็นมาขององค์การ รัฐบาล ภาคทฤษฎีและปฏิบัติเกี่ยวกับรัฐ ซึ่งเหล่านี้เป็นความหมายดั้งเดิมของรัฐศาสตร์

ซึ่งในยุคปัจจุบันแนวความคิดนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันที่มีความซับซ้อนขึ้น ความหมายของรัฐศาสตร์กลายเป็นกลายเป็นการศึกษาเรื่องการเมือง (politics) ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ในแง่การบังคับบัญชาและการถูกบังคับบัญชา การควบคุมและการถูกควบคุม การเป็นผู้ปกครองและถูกปกครอง

สิ่งดังกล่าวทั้งหมดเกี่ยวกับ อำนาจ หรืออาจเรียกได้ว่า อำนาจทางการเมือง ความเกี่ยวพันนี้เกี่ยวพันในแง่ของการได้มาซึ่งอำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจดังกล่าวว่าทำอย่างไรจึงจะได้อำนาจนี้มา และเมื่อได้มาแล้ว จะรักษาไว้ได้อย่างไร

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (7)

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร ได้อธิบายความหมายของคำว่า “รัฐศาสตร์” คือการศึกษาการเมืองด้วยหลักการทางวิชาการ การศึกษารัฐศาสตร์จึงเป็นการใช้หลักการแห่งเหตุผล ทฤษฎีข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อการศึกษาการเมืองการปกครอง

สรุป

รัฐศาสตร์ คือ วิชาสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ ซึ่งความรู้ได้มาจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยการสังเกตการณ์ และอธิบายปรากฏการณ์ไม่ใช่การทดลองพิสูจน์ และรัฐศาสตร์ ยังเป็นศาสตร์ว่าด้วยรัฐหรือศาสตร์ว่าด้วยการปกครอง หรือศาสตร์ว่าด้วยรัฐบาล หรือศาสตร์ว่าด้วยอำนาจ

ดังนั้น รัฐศาสตร์ในปัจจุบันเป็นเรื่องของการศึกษาเรื่องของการเมืองการปกครอง อำนาจหรืออำนาจทางการเมือง กล่าวได้ว่า รัฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยของรัฐ การเมืองและการบริหาร

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (8)

ความเป็นมาของวิชารัฐศาสตร์

วิชารัฐศาสตร์ มีการพัฒนาก้าวหน้ามาจนเป็นวิชาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเองโดยเฉพาะ การกล่าวเช่นนี้ย่อหมายถึงวิชารัฐศาสตร์ได้ผ่านขั้นตอนของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดระยะเวลาอันยาวนาน คือ ตั้งแต่

สมัยยุคกรีกโบราณ (300 -500 ปี ก่อนคริสต์ศักราช)

สมัยยุคจักรวรรดิโรมัน

สมัยยุคคริสตจักร (*the Church of Christ*) สมัยกลาง (ศตวรรษ ที่ 12 - 14)

สมัยยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (*the age of Renaissance*) (ศตวรรษที่ 15)

สมัยยุคใหม่ (ศตวรรษที่ 16)

สมัยใหม่ตอนปลาย (ศตวรรษ ที่ 19 - 20)

สมัยปัจจุบัน

ประวัติการศึกษารัฐศาสตร์ของไทย

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (9)

สมัยกรีกโบราณ

สมัยยุคกรีกโบราณ

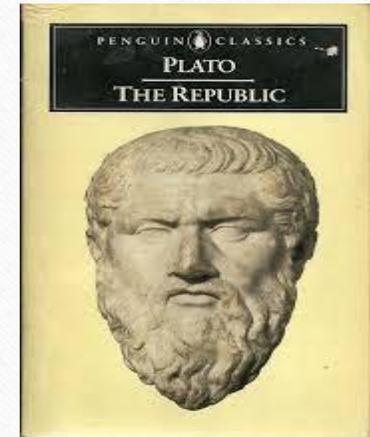
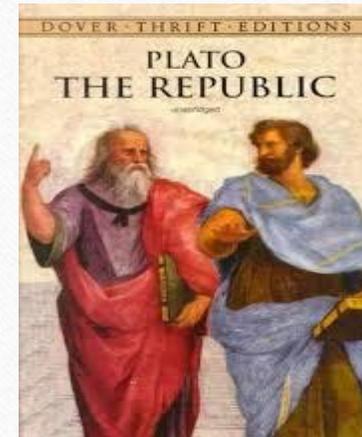
ในยุคสมัยนี้เป็นยุคที่ได้ให้กำเนิดนักปราชญ์ทางการเมืองที่สำคัญของโลก อันได้แก่ **เพลโต** (427-347 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชาทฤษฎีการเมือง และ **อริสโตเติล** (384-322 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ผู้ถือได้ว่าเป็น **บิดาของวิชารัฐศาสตร์ตะวันตก**

แนวความคิดที่สำคัญของนักปรัชญาการเมืองยุคกรีกโบราณนั้น มุ่ง**พิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับรัฐในแง่คิดปรัชญาการเมือง (political philosophy)** ด้วยการมองปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น รวมทั้งการ**แสวงหาความยุติธรรม และรูปแบบของการปกครองที่ดี** โดยมีภารกิจหลักพื้นฐานหรือที่เรียกว่า เจตจำนงอันเป็นเป้าหมายทางการเมืองของรัฐและรัฐบาล คือ **การสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีแก่ประชาชนในรัฐ**

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (10)

ตามแนวคิดของ **เพลโต** ปรากฏในงานเขียนเรื่อง **“อุดมรัฐ (Republic)”** ซึ่งกล่าวถึง **รูปแบบการปกครองตามอุดมคติที่จะต้องปกครองด้วย นักปราชญ์ผู้ทรงความรู้และคุณธรรม** กล่าวคือ **เป็นผู้ที่มีความรู้สูงและรักความยุติธรรม** ที่เรียกว่า **“ราชาปราชญ์ (philosopher king)”** และ อุดมรัฐนั้นเองจะเป็นเครื่องมือที่แก้ปัญหิต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ และสถาบันทางการเมือง

โดย **เพลโต** เชื่อว่า **มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อร่วมกันทำคุณงามความดี** โดยหน้าที่สำคัญที่สุดของรัฐก็คือการส่งเสริมให้มนุษย์มี**คุณธรรมความดี (virtue)** และ**มีความสุข (happiness)** และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว **รัฐจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายและสถาบันทางการเมือง** กฎหมายมีไว้เพื่อให้บุคคลประกอบความดีละเว้นความชั่ว ส่วนสถาบันการปกครองนั้นมีไว้เพื่อเป็นส่วนส่งเสริมให้การใช้กฎหมายนั้นเป็นไปได้ **รัฐในทัศนะของเพลโต** จึงเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ (*imperfection of human nature*)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (11)

อริสโตเติล ได้ทำการ ศึกษาและวิเคราะห์แสวงหารูปแบบการปกครองที่เหมาะสม จากรัฐบาลต่าง ๆ ที่ตนได้ สังเกตการณ์ซึ่งแตกต่างกันไปตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละรัฐ รวมทั้ง ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้จากนักปราชญ์รายอื่น

โดยในหนังสือชื่อ “การเมือง (Politics)” ซึ่งเป็นผลงานสำคัญเรื่องการเมืองของเขา ได้ในเสนอความคิด ที่ว่า “มนุษย์ในสภาพธรรมชาติไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และความต้องการของมนุษย์จะไม่อาจบรรลุได้ เลย” อันหมายความว่า ชีวิตมนุษย์ไม่อาจสมบูรณ์ได้หากมิได้อยู่ใน นครรัฐ และระบบการเมือง

ซึ่ง ระบบการเมืองและมนุษย์จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และกฎหมายหรือกฎหมายรัฐธรรมนูญเมื่อ ประกอบกับองค์การบริหารแล้ว จะยังผลให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเสมอภาคทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรม

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (12)

Aristotle's Classification

Number of Ruler(s)	Normal Form	Perverted Form
One	Monarchy	Tyranny
Few	Aristocracy	Oligarchy
Many	Polity	Democracy

จำนวน ผู้ใช้อำนาจ	การปกครองที่ดี เพื่อประชาชน	การปกครองที่เลว เพื่อผู้ปกครอง
คนเดียว	ราชาธิปไตย	ทรราช
คณะผู้ปกครอง	อภิชนาธิปไตย	คณะธิปไตย
ประชาชนส่วนใหญ่	มหาชนนาธิปไตย	ประชาธิปไตย

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (13)

สมัยยุคจักรวรรดิโรมัน

ในยุคสมัยนี้ได้สร้างสิ่งสำคัญแก่วิชารัฐศาสตร์ไว้ ได้แก่ หลักกฎหมายหรือหลักนิติศาสตร์ หลักการบริหารราชการหรือการบริหารรัฐกิจ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติ และสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ (*natural rights*) ของนักปราชญ์ ชื่อ **ซีเซโร (Cicero)** อันมีรากฐานสำคัญมาจากปรัชญาสโตอิก (*stoicism*) ซึ่งถือว่า มนุษย์ทั้งปวงมีความเสมอภาค ภราดรภาพ และมีที่มาจากพระเจ้า

รวมทั้ง การเคารพในคุณค่าของปัจเจกชน (*individual*) โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางสังคมของบุคคล ที่ถือเป็นที่มาของปรัชญาและหลักการการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก

ปล. ซีเซโรสนับสนุนในหลักการของสาธารณรัฐในช่วงสงครามกลางเมืองระหว่างกลุ่มจูเลียส ซีซาร์และปอมเปย์ (49-45 ปี ก่อน คริสตกาล)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (14)

สมัยยุคคริสตจักร (*the Church of Christ*)

ยุคสมัยที่คริสตจักรเรืองอำนาจก่อนสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ หรือที่เรียกกันว่า **ยุคกลาง** หรือ **ยุคมืด** อยู่ในช่วงนับจากยุคหลังจักรวรรดิโรมันถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 โดยประมาณ

การศึกษาเรื่อง **รัฐมีความสำคัญลดลง** จน เรียกว่าได้เป็น **ยุคมืดของการศึกษารัฐศาสตร์** เนื่องจากในยุคนี้อิทธิพลทางการปกครองถูกครอบงำโดยอำนาจของศาสนจักร (*the mediaval hegemony of the church*) หรือการมีอิทธิพลของศาสนจักรหรือผู้นำทางศาสนาในการสถาปนาและถอดถอนกษัตริย์ในยุคกลาง และการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของรัฐบาล รวมถึงการวินิจฉัยข้อโต้แย้งทางการเมืองของศาสนจักร ซึ่งเป็นผลมาจากการครอบงำทางความคิดเรื่องการได้มีซึ่งอำนาจการปกครองจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของศาสนจักร

ดังปรากฏแนวคิดของนักบุญหลายท่านเช่น **“The City of God”** ของ **เซนต์ออกัสติน (St. Augustine)** ผลงานของ **เซนต์โทมัส อะไควนัส (Aquinas)** เป็นต้น กระทั่งทฤษฎีการเมือง (*political theory*) ได้กลายสภาพมาเป็นสาขาหนึ่งของศาสนศาสตร์ (*theology*)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (15)

แต่อย่างไรก็ดี ศาสนจักรก็มิได้มีบทบาทในการเมืองการปกครองรัฐและสังคมแต่เพียงฝ่ายเดียว **ฝ่ายอาณาจักรที่เป็นผู้ปกครองตามระบบฟิวดัล (Feudalism)** ก็ยังมีอำนาจส่วนหนึ่งในการปกครองอาณาจักร และได้พัฒนาความเข้มแข็งของกองกำลังทหารมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อจุดประสงค์แรกเริ่มในการคานอำนาจ

กระทั่งต่อมาได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่วนสำคัญในการ **ริดลอนลดทอนบทบาทและอำนาจของฝ่ายศาสนจักร** ต่อการแทรกแซงสังคมให้ลดลง นอกเหนือไปจากปัจจัยอีกอย่างน้อย 2 ประการซึ่งได้แก่ **การเติบโตขึ้นของแนวคิดเชิงปัจเจกชนนิยม และระบบการผลิตแบบทุนนิยม**

รวมถึง **การตีความศาสนาในแนวทางใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของปัจเจกชนและไม่จำกัดการแสวงหากำไรจากการผลิตของชนชั้นกลาง (bourgeoisie)** และ **การปฏิรูปศาสนาในช่วงต้นศตวรรษที่ 16** จากการเรียกร้องของ **มาร์ติน ลูเธอร์ คิง (Martin Luther King)** นักบวชในคริสตจักรชาวเยอรมัน

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (16)

สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (*the age of Renaissance*)

ยุคสมัยนี้เริ่มต้นขึ้นในประเทศอิตาลีในราวต้นศตวรรษที่ 14 จากการศึกษาที่บรรดาปัญญาชนในยุคนั้นได้หันกลับมาให้ความสนใจผลงานด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาการเมืองการปกครอง อุดมการณ์แห่งรัฐและสังคมของกรีกโบราณและโรมันอย่างเอาจริงเอาจัง ความสนใจนี้ได้แพร่หลายออกไปสู่ประเทศทางยุโรปตอนบน ในลักษณะของขบวนการทางศิลปะและวิชาการที่อาศัยรากฐานความรู้ของกรีกโบราณ อาทิ ศิลปกรรม วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ ปรัชญา การเมือง การศึกษาและการศาสนา ซึ่งได้ยังผลต่อเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดความเชื่อในหมู่ประชากร

Edward Burns กล่าวว่า ผู้คนในสังคมยุโรปสมัยนั้น เริ่มมีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ยึดถือความเชื่อในเรื่องของการแสวงหาความสุขส่วนบุคคล หลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และความเป็นปัจเจกชนนิยม (*Individualism*) มากขึ้น พร้อม ๆ กับการเติบโตของระบบการผลิตแบบทุนนิยม ประกอบกับการถูกลดทอนลงของอำนาจพระสังฆราช (*pope*) และจักรพรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (*Holy Roman Emperor*)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดการปฏิรูป (*the Reformation*) ภายใต้อำนาจการปกครองและอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งของกษัตริย์ที่ได้เติบโตดวงดุดอำนาจใหม่ระหว่างอาณาจักรและศาสนจักรในเวลาต่อมา การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี จึงได้หวนกลับมามีความสำคัญอีกครั้ง ด้วยการนำองค์ความรู้และผลงานของนักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ในสมัยกรีกโบราณและโรมันมาปัดฝุ่นอีกครั้ง

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (17)

สมัยยุคใหม่ ศตวรรษที่ 16

วิวัฒนาการของรัฐศาสตร์ได้เดินทางมาถึงยุคใหม่ ในยุคนี้ วิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์มักไม่สนใจในเรื่องมาตรฐานของความคิด หรือความซ้ำ ความควรหรือไม่ควรในทางการเมือง

แต่หันไปให้ความสนใจกับการศึกษา “ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป” หรือที่เรียกกันว่า การศึกษารัฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม (*behavioralism*) ด้วยการให้ความสำคัญกับ แหล่งข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเชิงประจักษ์ และผ่านกระบวนการแสวงหาความรู้ที่อิงแนวคิด ทฤษฎีหรือข้อสรุปทั่วไป (*generalization*) มากกว่าในยุคแรกที่เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง โดยมุ่งพิจารณาเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือการเสนอแนะรูปแบบการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (18)

สมัยใหม่ตอนปลาย (ศตวรรษ ที่ 19 - 20)

ยุคนี้ รัฐศาสตร์มีการศึกษาที่นำเอาวิทยาศาสตร์ เข้ามาช่วยศึกษา และเรียกการศึกษากการเมืองว่า "รัฐศาสตร์" (*political science*) เป็นครั้งแรก

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 โดยเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแต่เดิมมีการเรียนการสอนอยู่ในคณะประวัติศาสตร์ ซึ่งศาสตราจารย์คนแรกของวิชารัฐศาสตร์คือ ฟรานซ์ ลีเบอร์ (*Francis Lieber*) นักปรัชญาอเมริกันเชื้อสายเยอรมัน โดยดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย

การศึกษาวิชาในยุควิทยาศาสตร์นี้ได้สร้างวิธีการศึกษากการเมืองขึ้นมา นั่นคือ การศึกษากการเมืองผ่านการสร้างทฤษฎีการเมือง นักรัฐศาสตร์ที่เรียกตัวเองว่านักทฤษฎีการเมืองจะมองว่า ทฤษฎี คือ เครื่องมือในการทำความเข้าใจในสภาพการเมืองโดยรวม ซึ่งผลผลิตของการศึกษาทำความเข้าใจดังกล่าวจะได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์สร้างตัวแบบ (*model*) เพื่ออธิบายความจริง (*fact*) ที่เกิดขึ้น และยังเชื่อว่าการศึกษากการเมืองโดยใช้ปรัชญา และประวัติศาสตร์เป็นเรื่องพื้นสมัย การศึกษากการเมืองในยุคนี้จึงเน้นศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง แล้วนำมาวัดประเมินค่าในเชิงคณิตศาสตร์และสถิติ จึงเรียกรัฐศาสตร์ในยุคเริ่มแรกว่า สำนักพฤติกรรมศาสตร์ (*behavioralism*)

และต่อมาในช่วง ทศวรรษที่ 1970 - 1980 นักรัฐศาสตร์จำนวนมากก็ตั้งข้อกังขาว่าการเมืองนั้นสามารถวัดค่าเป็นตัวเลขได้หรือไม่ การถกเถียงดังกล่าวเกิดในวงวิชาการอเมริกัน อันนำไปสู่การปฏิวัติการศึกษากการเมืองที่พยายามดึงเอาปรัชญา และประวัติศาสตร์กลับมาอีกครั้ง เรียกว่า นักรัฐศาสตร์สายหลังพฤติกรรมศาสตร์ (*post-behavioralism*)

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (19)

สมัยยุคปัจจุบัน

การศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบันมี 2 กระแส

- 1) สายที่ยังศึกษาแนวพฤติกรรมศาสตร์ คือ เชื่อกันว่าการศึกษาการเมืองผ่านตัวเลข และสถิติมีความมั่นคงเชื่อถือได้
- 2) สายที่พยายามกลับไปใช้ปรัชญา และประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการศึกษา (*Post*)

ดังนั้น การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบันจึงมีลักษณะที่เป็น **สหวิทยาการ (*interdisciplinary*)** สูงมากสาขาวิชาหนึ่ง อย่างไรก็ตามจากการที่**แนวความคิดหลังสมัยใหม่**เข้ามามีอิทธิพลต่อแวดวงวิชาการในทศวรรษที่ 1980 ทำให้วิชารัฐศาสตร์ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้กับ**แนวโน้มนี้ไม่พ้น**

และในปัจจุบันนี้ การศึกษารัฐศาสตร์มิได้จำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่ที่อธิบายสถาบัน และกระบวนการสร้างสถาบันทางการเมือง ทั้งนี้ก็ด้วยความเข้าใจ “การเมือง” ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของ**แนวความคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม (*post – structuralism*)** หรือ **ลัทธิหลังสมัยใหม่** โดยเฉพาะความคิดเรื่อง “เทคโนโลยีแห่งอำนาจ (*technologies of power*)” ของ **มิเชล ฟูโกต์ นักคิดชาวฝรั่งเศส** กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเกี่ยวกับ**แนวความคิดเรื่องอำนาจ และการศึกษาการเมือง**

ปัจจุบันการศึกษาการเมืองจึงไม่ต่างจากการศึกษาแทบทุกสิ่งทุกอย่างที่นักรัฐศาสตร์เห็นว่า**มีปฏิบัติการอำนาจเกิดขึ้น** โดยเฉพาะหนังสือเรื่อง “วินัย และการลงโทษ : การกำเนิดขึ้นของเรือนจำ (*Discipline and Punish: The Birth of the Prison*)” ได้เสนอมุมมองใหม่ต่อสิ่งที่เรียกว่า **การเมือง และอำนาจอย่างมหาศาล**

- อ้างอิง

- ความเป็นมาของวิชารัฐศาสตร์ (*The origin of political science*) ชัชวาล ทัดศิวิฐ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

- <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%90%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C>

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (20)

ประวัติการศึกษารัฐศาสตร์ของไทย

การศึกษาด้านรัฐศาสตร์ของไทยเริ่มต้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีพระราชมารดาจัดตั้ง โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน เพื่อรับคัดเลือกนักเรียนเข้ามาฝึกหัดเป็นข้าราชการตามกระทรวงต่าง ๆ (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์หรือ รมศ.) ต่อมาได้มีการขยายการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รัชกาลที่ ๓ จึงทรงพัฒนาโรงเรียนดังกล่าวเป็น โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากเหตุดังกล่าวนี้ การศึกษารัฐศาสตร์จึงเริ่มต้นขึ้น โดยคณะรัฐศาสตร์แห่งแรก คือ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แห่งที่สอง คือ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และแห่งที่สาม คือ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อสังเกตคือ ในยุคเริ่มแรกนั้นรัฐศาสตร์ไทยนั้นเน้นผลิตบัณฑิตเข้าสู่ราชการ โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย ซึ่งต่อมาจึงเป็นที่มาของการใช้ตราสิงห์เป็นสัญลักษณ์ของสาขาวิชาและอีกส่วนหนึ่งคือ การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ไทยในยุคแรก อันที่จริงเป็นการเรียนการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์เพื่อสร้างข้าราชการป้อนให้กับรัฐไทย หรือก็คือสอนวิชาบริหารจัดการสาธารณะภายใต้ชื่อรัฐศาสตร์ทำให้ในเวลาต่อมาเกิดความสับสนในวงวิชาการว่า รัฐศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์นั้นมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

อย่างไรก็ตามในสังคมไทยมีการศึกษารัฐศาสตร์กระแสหนึ่งซึ่งเริ่มมีอิทธิพลขึ้นมากหลัง พ.ศ. 2526 เรียกว่า รัฐศาสตร์ทวนกระแส ซึ่งโดยภาพรวมก็ไม่ต่างแนวหลังพฤติกรรมศาสตร์ในตะวันตก

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (21)

ขอบเขตและขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์

ขอบเขต

รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่มีมโนทัศน์หลักในการศึกษา คือ การเมือง อย่างไรก็ตามความเข้าใจเรื่องนิยามของการเมืองระหว่างคนทั่วไปกับผู้ศึกษารัฐศาสตร์จะมีความแตกต่างกัน โดยทั่วไปนั้นสิ่งที่เรียกว่าการเมืองมักถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องกิจการของรัฐ, รัฐบาล, พรรคการเมือง หรือนักการเมืองเป็นหลัก แต่สำหรับผู้ศึกษารัฐศาสตร์นั้นจะมองการเมืองบนฐานของมโนทัศน์เรื่อง "อำนาจ" (power) เป็นหลัก

หนังสือ **"การเมืองเบื้องต้น" (Politics : the basic)** ของ สตีเฟน เทนซี (Stephen D. Tansey) ได้อธิบายถึงความเข้าใจแง่มุมของ "การเมือง" ไว้ในลักษณะที่เรียกว่า

ขอบเขตการศึกษาแบบแคบ (narrowest scene) การเมืองเป็นเรื่อง **กิจกรรมต่างๆของรัฐบาล** เช่น กฎหมาย, นโยบายสาธารณะ เป็นต้น

ขอบเขตการศึกษาแบบกว้าง (wider scene) การเมืองจะเป็นเรื่อง **ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างมนุษย์ (Human's power relation)** เช่น จารีต, ประเพณี, วัฒนธรรม เป็นต้น

ในปัจจุบันวิชารัฐศาสตร์ได้รับอิทธิพลการอธิบายการเมืองจากทางความคิดจาก **แนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern)** ที่เชื่อว่าการเมืองนั้นเป็นเรื่องของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกเมื่อเชื่อวัน (**the politics = everyday's life**) และที่ใดมีอำนาจที่นั่นมีการเมือง

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (22)

เดชาชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์ (2515: 1) ให้ทัศนะว่า **ขอบข่ายรัฐศาสตร์** ได้รวมส่วนประกอบทุกส่วนภายในและภายนอกของรัฐ อาจจำแนกออกได้เป็น 6 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีการเมืองและประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (*Political and History of Political*) กลุ่มนี้ **วิจัยทฤษฎี ตำราและความคิดเห็นสำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน** เพื่อจะทราบเหตุผลรวมทั้งการสืบต่อเนื่องกันของสถาบันทางการเมือง
2. สถาบันทางการเมือง (*Political Institutions*) กลุ่มนี้ **มุ่งเน้นวิจัยและนิยมนระบบองค์ประกอบและอำนาจของสถาบันทางการเมือง** ซึ่งรวมทั้งนโยบายการจัดตั้งและโครงสร้างของการปกครองของรัฐ การปกครองท้องถิ่น และการปกครองเปรียบเทียบ
3. **กฎหมายสาธารณะ (*Public Laws*)** กลุ่มนี้ **วิจัยถึงรากฐานของรัฐ รวมทั้งปัญหาการแบ่งแยกอำนาจ คำนว่ความสัมพันธ์ของกฎหมายสูงสุดของรัฐ และปัญหาการบังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย การพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของระบบการศาลยุติธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างจารีตประเพณีกับกฎหมาย**
4. **พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลและประชามติ (*Political Parties, Pressure Groups, public Opinion*)** กลุ่มนี้ **พิจารณาถึงบทบาทและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ตลอดจนจนผลของพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล และประชามติ**
5. **รัฐประศาสนศาสตร์ (*Public Administration*)** คือ **การจัดกำลังคน เงิน และวัสดุ ในอันที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตจำนงของการปกครองของรัฐ** กลุ่มนี้จึงเกี่ยวข้องกับโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ **การปฏิบัติ (*execution*)** ให้เป็นไปตามอุดมคติและจุดประสงค์ของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลมากที่สุด
6. **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (*International Relations*)** กลุ่มนี้ **จะพิจารณาในด้านนโยบายหลักและวิธีการในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ แขนงวิชาที่รวมอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ นโยบายต่างประเทศ การเมืองและการบริหารประเทศ องค์การระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ และการดำเนินการทางการทูต**

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (23)

อุไรวรรณ ชนสธิศย์ (2543: 4 – 5) ได้พิจารณาขอบข่ายของรัฐศาสตร์ตามรายวิชาที่บัญญัติไว้ใน *American Political Science Association* ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการเรียนวิชารัฐศาสตร์ได้ขยายรวมถึงสาขาวิชาย่อยต่าง ๆ รวม 9 สาขาด้วยกัน คือ

---

1. ทฤษฎีการเมือง หรือปรัชญาการเมือง
2. กฎหมายมหาชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ
4. การปกครอง (ระดับชาติ และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น)
5. การปกครองเปรียบเทียบ
6. รัฐประศาสนศาสตร์
7. พลวัตทางการเมือง (พรรคการเมือง ความคิดเห็นทางการเมือง)
8. กระบวนการนิติบัญญัติ
9. ธุรกิจและรัฐบาล

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (24)

สาขาวิชาทางรัฐศาสตร์

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2543: 15 – 16) โดยทั่วไปแล้วสาขาวิชาทางรัฐศาสตร์จะแบ่งออกเป็น 7 สาขา อธิบายไว้ดังนี้

1. **รัฐบาล (Government)** คือ การศึกษาการศึกษาเกี่ยวกับ**สถาบันทางการเมือง**ต่าง ๆ การแบ่งอำนาจระหว่าง**นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ** **ศึกษารัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น** ซึ่งเน้นไปทางด้านโครงสร้างของการปกครอง วิชานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิชาการปกครอง

2. **พรรคการเมือง (Political Parties)** คือ การศึกษาถึงความสำคัญของ**พรรคการเมืองที่มีบทบาทต่อรัฐ** **ศึกษาประชามติ และกลุ่มผลประโยชน์**ต่าง ๆ ด้วย

3. **กฎหมายมหาชน (Public Law)** คือ การศึกษาเกี่ยวกับรากฐาน**รัฐธรรมนูญ**ของรัฐต่าง ๆ ปัญหาของ**การกำหนดและแบ่งอำนาจปกครองประเทศ** และ**ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับรัฐ**

4. **รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)** คือ การศึกษา**การบริหารงานของรัฐบาล** **การบริหารกฎหมาย** การจัดการเกี่ยวกับคน เงินตรา วัสดุ **รัฐประศาสนศาสตร์** นับเป็นแขนงวิชาใหม่ของวิชารัฐศาสตร์ เนื่องจากการที่รัฐบาลมีขอบเขตภาระหน้าที่ที่กว้างขวางขึ้นตามยุคสมัย ทำให้ต้องมี**วิชาการบริหารงาน**ให้มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว เป็นวิชาที่เน้นไปทางปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตจำนงในการปกครองของรัฐให้เป็นไปตามจุดประสงค์และอุดมการณ์อย่างเป็นผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด วิชานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **การบริหารรัฐกิจ**

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (25)

5. **รัฐบาลเปรียบเทียบ (Comparative Government)** คือ การศึกษาถึงการปกครองของประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เพื่อจะเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐาน แล้วจึงเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญ โครงร่างของการปกครองและสถาบันการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง สภานิติบัญญัติ ระบบศาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนนโยบายต่างประเทศในอดีตเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยรวมแล้วคือการศึกษาระบบการเมืองและการปกครองของแต่ละรัฐหาจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละระบบ อันจะนำไปสู่การปฏิรูปการปกครองที่เหมาะสมกับรัฐของตน ตัวอย่างเช่น การศึกษาวิชารัฐศาสตร์เปรียบเทียบในกรณีระบบรัฐสภาของประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา

6. **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations)** คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ การทูตองค์การระหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ

7. **ปรัชญาทางการเมือง (Political Philosophy)** คือ การศึกษาปรัชญาที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันปรัชญาทางการเมืองเป็นเหมือนหลักการเหตุผลและความยึดมั่นของรัฐซึ่งย่อมแตกต่างกันไป การศึกษาก็เพื่อที่จะเรียนรู้เข้าใจทั้งจุดมุ่งหมาย (Ends) และวิถีทาง (Means) ของแต่ละปรัชญา โดยแสวงหาเหตุและผลนำมาปฏิรูปความคิดและการปฏิบัติทางการปกครอง ให้ได้รูปแบบที่ดีขึ้นจากตัวอย่างความบกพร่องของรัฐอื่น ๆ

สรุป สาขาวิชาทางรัฐศาสตร์ประกอบด้วย 7 สาขา คือ รัฐบาล กลุ่มการเมือง กฎหมายมหาชน รัฐประศาสนศาสตร์ รัฐบาลเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปรัชญาทางการเมือง ผู้ศึกษารัฐศาสตร์จะต้องศึกษาวิชาเหล่านี้เป็นวิชาพื้นฐาน

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (26)

วิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์

การศึกษารัฐศาสตร์ อาจแบ่งเป็น 3 แนวทาง

1. **แนวการศึกษาแบบดั้งเดิม** จะเน้นวิชาปรัชญาการเมือง กฎหมาย และสถาบันการเมืองการปกครองของรัฐ โดยผู้ศึกษาจะศึกษาในรูปของการค้นหากฎทางการเมือง และข้อเท็จจริงทางการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าให้แก่สังคม
2. **แนวการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์** เป็นการศึกษาโดยหวังที่จะปรับปรุงวิธีการศึกษาให้ทันสมัย โดยอาศัยความรู้ของศาสตร์สาขาอื่นมาประกอบ และใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล หรือกลุ่มคนเพื่อรวบรวมความรู้ต่างๆเหล่านี้มาใช้ สร้างทฤษฎี หรือเป็นแบบในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ
3. **แนวการศึกษาแบบผสมผสาน** ซึ่งเน้นการผสมผสาน การศึกษารัฐศาสตร์แบบดั้งเดิม กับแนวการศึกษารัฐศาสตร์แบบพฤติกรรมศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อแสวงหาระบบการเมืองที่ให้ประโยชน์ สูงสุดแก่สังคม และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม อันเป็นแนวทางในการศึกษารัฐศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (27)

ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับสาขาวิชาอื่น

บรรพต วีระสัยและคณะ (2523: 9) ได้อธิบายว่าการศึกษารัฐศาสตร์ให้แตกฉานถ่องแท้จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญจากสาขาอื่น ๆ ซึ่ง อานนท์ อาภาภิรม (2545 : 9-11) ได้ชี้ให้เห็นว่าวิชารัฐศาสตร์มีความสัมพันธ์กับสาขาวิชาอื่น ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ได้ให้คุณประโยชน์กับวิชารัฐศาสตร์ หลายประการ กล่าวคือ วิชาประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานให้ทราบเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักรัฐศาสตร์สามารถทราบและเข้าใจถึงแนวทางของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในรัฐ **ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐในอดีต** เช่น **ข้อมูลด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำมาวิเคราะห์ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต** โดยวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่ทราบ นักรัฐศาสตร์จะสามารถใช้ประวัติศาสตร์วิเคราะห์หาแนวโน้มของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต นอกจากนี้ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ สามารถทำให้นักรัฐศาสตร์เข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งสิ่งที่ประวัติศาสตร์บันทึกไว้จะเป็นสิ่งที่ให้ความกระจ่างในการวิเคราะห์หาคำตอบปัญหาบางประการแก่นักรัฐศาสตร์

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (28)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาเศรษฐศาสตร์

วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการผลิต การใช้ทรัพยากร การจัดสรรปันส่วน การบริโภค วิชานี้จึงเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนโดยทั่วไป หรือพูดง่าย ๆ คือ เป็นเรื่องการทำมาหากินโดยการแลกเปลี่ยนหรือการจัดสรรปันส่วนกันนั่นเอง

ในทางการเมืองการปกครองได้มีการนำวิชาเศรษฐศาสตร์มากำหนดนโยบายทางการเมืองด้วย อาจเห็นได้จากทฤษฎีทางการเมืองหลาย ๆ ทฤษฎีที่มุ่งคำนึงถึงเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของมนุษย์ เป็นประการสำคัญ

วิชาเศรษฐศาสตร์ยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปฏิบัติหรือรัฐประหารในประเทศต่าง ๆ มักเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การว่างงาน การผลิตไม่ได้ผล ฯลฯ ทำให้เกิดการเอาใจเปรียบขึ้นในสังคมนำไปสู่เหตุการณ์ร้ายแรงในที่สุด นักทฤษฎีรัฐศาสตร์หลายท่านพยายามพูดถึงลัทธิเศรษฐกิจที่นำมาแก้วิกฤติการณ์การเมืองไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ระบบรัฐสวัสดิการ (*Welfare State*) หรือ ระบบลัทธิ *Marxism* เพราะฉะนั้นการค้นคว้าวิธีการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการเมืองการปกครองนี้เป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประชากรของรัฐโดยตรง เพราะทุกคนต้องดำรงชีวิตและมีการแลกเปลี่ยนหรือจัดสรรปันส่วนในการผลิต ซึ่งหากมีการกำหนดนโยบายทางการเมืองการปกครองโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์และข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐย่อมไม่ประสบความยุ่งยากในทางการเมืองและการปกครอง ดังนั้น วิชาเศรษฐศาสตร์จึงเป็นส่วนสำคัญในอันที่จะทำให้การศึกษารัฐศาสตร์เกิดผลสมบูรณ์ขึ้น

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (29)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาจิตวิทยา

การปกครองที่ดี คือ **การเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์** เนื่องจากการปกครองมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนที่อยู่ภายในรัฐ ประชาชนจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรก็จะส่งผลกระทบต่อการเมืองทั้งสิ้น **การเข้าใจในพฤติกรรมของประชาชนว่าผูกพันหรือมีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ อย่างไร รวมทั้งมีความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร ย่อมนำมาซึ่งความเจริญและความมั่นคงของประเทศ** เพราะปัจจุบันความเจริญและความมั่นคงของประเทศนั้นขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของประชาชน

ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายในทางการเมือง จึงต้องศึกษาถึงความต้องการของประชาชนเป็นอันดับแรก **การที่จะเข้าใจประชาชนโดยใช้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ศิลปะในการพูดโน้มน้าวใจให้ตรงกับสิ่งที่ประชาชนมีความชอบยอมได้ประโยชน์มากกว่าใช้อำนาจ**

โดยในการที่รัฐจะออกกฎข้อบังคับใด ๆ ก็ตาม **ไม่ควรทำให้กระทบกระเทือนถึงความเชื่อถือหรือขัดกับพฤติกรรมของมนุษย์** เป็นประการสำคัญที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจในการศึกษารัฐศาสตร์อันเป็นแนวทางที่จะช่วยกำหนดนโยบายทางการเมืองที่เหมาะสม

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (30)

4. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาสังคมวิทยาและวิชามนุษย์วิทยา

วิชาสังคมวิทยา เป็นการศึกษาถึงเรื่องราวในสังคมมนุษย์ทั้งหมด ตลอดจนโครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันภายในสังคม หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาในแง่มนุษยวิทยา ซึ่งวิชามนุษย์วิทยาและสังคมวิทยาเป็นแขนงวิชาที่มีความใกล้เคียงกัน

โดยวิชามนุษย์วิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ ส่วนวิชาสังคมวิทยาเป็นการศึกษาถึงความเกี่ยวพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งการที่มนุษย์เข้ามาเกี่ยวพันกันนี้เองทำให้เกิดชุมชนหรือสังคมขึ้นอันจะนำไปสู่ปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ทำให้มนุษย์จำต้องยอมรับกฎเกณฑ์ประเพณี หรือวัฒนธรรมของสังคม ดังนั้น ในการปกครองประเทศจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาหลักสังคมวิทยาและมนุษย์วิทยาประกอบด้วย

5. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาภูมิรัฐศาสตร์

วิชาภูมิรัฐศาสตร์ (*Geopolitics*) เป็นวิชาที่กล่าวถึง ความสำคัญของรัฐเชิงภูมิศาสตร์ อันจะมีผลกระทบต่อลักษณะในการเมือง การปกครองของประเทศนั้น ๆ สภาพภูมิศาสตร์หลายประการมีความสำคัญต่อการปกครองและดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น ลักษณะของพรมแดน ลักษณะปริมาณและขนาดของประชากร ลักษณะของทรัพยากร ลักษณะที่ตั้ง และลักษณะของภูมิอากาศ

ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการเมืองของประเทศอย่างแท้จริง และจะเป็นปัจจัยบังคับวิถีทางการเมืองของแต่ละประเทศให้ดำเนินไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ฉะนั้น การที่จะเข้าใจปัญหาการเมืองของรัฐใดและการคาดการณ์วิถีทางการเมืองของประเทศ จำเป็นต้องศึกษาวิชาภูมิรัฐศาสตร์

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (31)

6. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับจริยธรรม

จริยธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศีลธรรมและคุณธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจริยธรรมเป็นคุณค่าที่มนุษย์ยอมรับและนำมาใช้ ฉะนั้น จริยธรรมจึงมีคุณประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอันมากศีลธรรมและจริยธรรมเป็นปัจจัยจูงใจให้มนุษย์ได้กระทำความดี หรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ เพราะฉะนั้นวิชารัฐศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยจริยธรรม เพราะว่า**การปกครองจะบังเกิดผลดีหรือผลเสียขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการยอมรับของผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง** นอกจากนั้น การดำเนินงานทางการเมืองทั้งภายในและระหว่างประเทศนั้นหากอยู่ภายในกรอบของจริยธรรมแล้ว ก็จะอำนวยประโยชน์ต่อมนุษยชาติโดยส่วนรวม

7. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์

วิชานิติศาสตร์หรือวิชากฎหมายนั้น เป็นวิชาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ข้อบังคับในอันที่จำช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ ทำให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นเป็นรัฐหรือประเทศได้ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศธำรงความเป็นประเทศอยู่ได้ **กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของรัฐ**ในอันที่จะส่งเสริมให้หน่วยงานการเมืองและรัฐดำเนินได้โดยปราศจากอุปสรรค เพราะฉะนั้นทุกยุคทุกสมัยจะต้องมีกฎหมายขึ้นมาเพื่อใช้บังคับภายในรัฐเสมอ

ความหมาย ความเป็นมา ขอบข่ายของการศึกษารัฐศาสตร์ วิธีการของรัฐศาสตร์ (32)

สรุปว่า วิชารัฐศาสตร์มีความสัมพันธ์กับสาขาวิชาประวัติศาสตร์ วิชาเศรษฐศาสตร์ วิชาจิตวิทยา วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา วิชาภูมิรัฐศาสตร์ จริยธรรม และนิติศาสตร์

วิชาประวัติศาสตร์ ทำให้นักรัฐศาสตร์ทราบถึงข้อมูลในอดีต เพื่อนำมาหาคำตอบให้กับเหตุการณ์ในปัจจุบันและอนาคต

วิชาเศรษฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันทรัพยากร ถ้ามีปัญหาทางเศรษฐกิจย่อมส่งผลต่อการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

วิชารัฐศาสตร์มีความสัมพันธ์กับวิชาจิตวิทยา เพราะถ้ารัฐสามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชน ทำให้ประชาชนนิยมชมชอบ การกำหนดนโยบายต่าง ๆ จึงทำได้ไม่ยากนัก

วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก จึงจำเป็นต้องยอมรับกฎเกณฑ์ประเพณีหรือวัฒนธรรมของสังคม การปกครองประเทศจึงต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ด้วย

วิชาภูมิรัฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการตั้งภูมิศาสตร์ของประเทศ จึงส่งผลต่อการกำหนดนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศ ขณะที่

จริยธรรมมีความสัมพันธ์กับวิชารัฐศาสตร์ คือว่า ในการปกครองประเทศถ้าผู้นำผู้บริหารประเทศไร้ซึ่งจริยธรรมก็จะนำพาความเสียหายใหญ่หลวงต่อประเทศชาติได้ และสุดท้ายคือ

วิชารัฐศาสตร์มีความสัมพันธ์กับนิติศาสตร์เพราะการปกครองประเทศต้องใช้กฎหมายเป็นกรอบในการปกครอง

จบบทที่ 1

บทที่ 2 : รัฐ

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (1)

ความหมายของรัฐ

ความหมายของรัฐหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ เช่น นักประวัติศาสตร์ – รัฐมีตัวตน เป็นความจริง, นักปรัชญา – นามธรรม จับต้องไม่ได้ เป็นจินตนาการ, นักกฎหมาย – นิติบุคคลมีสิทธิมีหน้าที่

Plato กล่าวว่า บุคคลไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงถูกตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของบุคคล ดังนั้น รัฐที่ดีคือรัฐที่จะต้องทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ประชาชน

Cicero กล่าวว่า รัฐเป็นประชาชาติทางจิตใจ คือรัฐเกิดขึ้นมาโดยการรับรองของประชาชนทุกคน ด้วยเหตุนี้ทุกคนจึงเป็นเจ้าของรัฐเท่าเทียมกัน และอยู่ใต้กฎหมายของประชาชน รัฐเป็นสมบัติของทุกคน รัฐที่ดีจะต้องมีรัฐบาลที่มีความยุติธรรม

Harold Lasswell กล่าวว่า รัฐได้แก่ กลุ่มคนที่รวมกันเป็นระเบียบและอาศัยอยู่ในเขตร่วมกัน และมีอำนาจอธิปไตยสูงสุดในอาณาเขตนั้น

Max Weber กล่าวว่า รัฐคือองค์การที่มีอำนาจผูกขาดในการใช้กำลังหรือความรุนแรง

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (2)

องค์ประกอบของรัฐ

เป็นที่ยอมรับกันว่า **รัฐสมัยใหม่** ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ

1) ประชากร (Population) คือ ประชากรที่อยู่อาศัย มีแหล่งทำมาหากินที่มีขอบเขตแน่นอน จำนวนมากน้อยไม่เป็นปัญหาในการพิจารณาความเป็นรัฐ .....**ประเทศใดมีประชากรมากที่สุดและน้อยที่สุดในโลก**

ประชากรอาจมีเชื้อสายแตกต่างกันไป คือ นอกจากมีประชากรของรัฐแล้ว ประชากรยังอาจประกอบไปด้วยพวกชนเผ่าหรือชนกลุ่มน้อย หรือบุคคลอื่นที่ไม่มีฐานะเป็นพลเมือง (ไม่มีสิทธิทางการเมืองเท่าประชากรหลัก แต่อาจต้องทำหน้าที่ เช่นเสียภาษีอากร) เช่น ทาส ผู้อพยบ คนต่างด้าว เป็นต้น

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (3)

2) ดินแดน (Territory)

ดินแดน ที่ประชากรอยู่อาศัยเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ดินแดนต้องมีความชัดเจนแน่นอน มีการปักเขตแดนแน่นอน ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยการกำหนดเป็นสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาที่ได้รับการยอมรับจากประเทศอื่น ๆ ดินแดนนั้น รวมถึงสิ่งที่เป็น **พื้นดิน พื้นน้ำ อากาศเหนือพื้นดิน ส่วนที่เป็นชายฝั่ง (12 ไมล์ทะเล หรือ 22.224 กม.)**

ดินแดนจะเล็กหรือใหญ่ไม่ใช่สาระสำคัญในการพิจารณาความเป็นรัฐ เช่น สหภาพโซเวียตในสมัยก่อน 22 ตร.ก. นครรัฐวาติกัน 0.4 ตร.ก.

ดินแดนที่จะเป็นรัฐ **ต้องเป็นดินแดนที่เหมาะสมต้องเลี้ยงดูตนเองได้** สามารถทำให้รัฐนั้น ๆ **สามารถพัฒนาได้อย่างจริงจัง**

ดินแดน มีปัจจัยที่สำคัญ คือ **(ถือเป็นความโชคดีของแต่ละประเทศ)**

ที่ตั้ง - ที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ที่กำเนิดของวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ส่งเสริมการทหาร เช่น พื้นที่ใหญ่ หรือพื้นที่ติดทะเล

ภูมิอากาศ - เหมาะสมส่งผลต่อการสร้างอารยธรรม การดำรงชีวิต เช่น แถบเมอร์ดิตเตอร์เรเนียนที่เจริญรุ่งเรืองมาตลอด

ทรัพยากรธรรมชาติ - ที่ดีและเพียงพอทำให้เศรษฐกิจของรัฐนั้นอุดมสมบูรณ์ (แต่ก็ไม่เสมอไป เช่น ลาว ลิงค์โปร)

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (4)

3) รัฐบาล (Government)

รัฐบาล คือ องค์กรและผู้แทนขององค์กรที่ดำเนินงานของรัฐ รัฐบาลทำหน้าที่แทนประชาชน กำหนดนโยบาย นำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งนี้เป็นไปตามหลัก **เจตนารมณ์ของสาธารณะชน (General will)** จึงถือว่า ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายปกครองต่างเป็นส่วนของรัฐบาลทั้งสิ้น

การเป็นรัฐบาลนั้นจำเป็นต้องได้รับความยินยอมของประชาชน (ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครอง) และต้องสนองต่อความต้องการส่วนใหญ่ของประชาชนในรัฐ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชน ป้องกันประเทศ และให้ความยุติธรรม

รัฐบาลมีหน้าที่ในการสร้างและรักษากฎหมายทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐ เพื่อให้ได้รับรองและการยอมรับระหว่างรัฐอื่น ๆ ในโลก

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (5)

4) อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)

คือ อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจทางกฎหมายที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (รัฐธรรมนูญ)

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความเป็นรัฐ คือ เป็นที่รวมของอำนาจที่ผู้ปกครองหรือรัฐบาลได้ใช้เพื่อการบริหารและปกครองประเทศ และการที่รัฐมีอำนาจอธิปไตยนี้ ทำให้รัฐบาลมีอำนาจเหนือองค์กรใดๆ ทั้งปวงในสังคม

อำนาจอธิปไตยนี้ ยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) อำนาจอธิปไตยภายในประเทศ คือ อำนาจอสูงสุดของรัฐที่มีอำนาจเหนือประชาชนทุกคน ตลอดจนประมุขของรัฐ และทำให้รัฐบาลมีอำนาจเหนือองค์กรใดๆ หรือบุคคลใด ในรัฐ เช่น พม่า, ไทย, ฟิลิปปินส์

2) อำนาจอธิปไตยภายนอกประเทศ คือ เอกราช หรือ อำนาจที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุมจากอำนาจอื่น ๆ ที่เหนือกว่ารัฐตน และอำนาจอธิปไตยภายนอกนี้ยังเป็นหลักประกันว่า รัฐทุกรัฐในโลกนี้มีความเท่าเทียมกัน โดยแต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยเหมือนกันทุกรัฐไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ มหาอำนาจหรือไม่ใช่มหาอำนาจ

อำนาจอธิปไตยนี้สำคัญมากๆ ต่อรัฐ ถ้ารัฐใดมีเพียง ประชากร ดินแดน มีรัฐบาล แต่ไม่มีอำนาจอธิปไตย รัฐนั้นก็ไม่ได้ต่างจากอาณานิคม หรือดินแดนในอาณัติของประเทศอื่น ไม่มีเอกราช ไม่เป็นรัฐที่แท้จริง

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (6)

การก่อกำเนิดรัฐ

รัฐ เกิดมาได้อย่างไร.....

มีการตั้งสมมติฐานมากมายถึงการกำเนิดของรัฐ เช่น รัฐมาจากบัญชาของพระเจ้า, แนวคิดสัญญาประชาคม คือ มนุษย์มีเจตนาร่วมกันในการก่อตั้งรัฐ หรือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ที่เชื่อว่า รัฐมีลักษณะเติบโตเหมือนสิ่งมีชีวิต คือ รัฐเกิดมาจากระบบครอบครัว หรือ รัฐเกิดจากอำนาจหรือการบังคับ

มีทฤษฎีที่สำคัญที่สามารถสรุปถึงการกำเนิดของรัฐไว้ดังนี้

- 1) ทฤษฎีเทวสิทธิ (Divine Theory)
- 2) ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory)
- 3) ทฤษฎีแสนยานุภาพ (Force Theory)
- 4) ทฤษฎีธรรมชาติ (National Theory)
- 5) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory)

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (7)

1) ทฤษฎีเทวสิทธิ (*Divine Theory*)

เป็นทฤษฎีเก่าแก่เกี่ยวกับต้นกำเนิดของรัฐ ที่เชื่อว่า **พระเจ้าสร้างรัฐขึ้นมาเอง** ทฤษฎีนี้มีต้นกำเนิดจากอาณาจักรโบราณ
แถวตะวันออกเฉียงกลางที่ผู้ปกครองได้รับการยอมรับว่าเป็นเชื้อสายสืบทอดมาจากพระเจ้า

เช่น **ชาวฮีบรู** เชื่อว่า **พระเจ้าสร้างกฎของการปกครอง** แต่ในช่วงยุคกลาง ก็มีความขัดแย้งระหว่างสันตะปาปา กับ
จักรวรรดิแห่งอาณาจักรโรมัน ว่าใครมีบทบาทมากกว่ากัน

ทฤษฎีนี้มีหลักความเชื่อ 3 ข้อ คือ

1. รัฐเป็นการดลบันดาลจากเจตนารมณ์ของพระเจ้า
2. มนุษย์ไม่ได้เป็นปัจจัยของการสร้างรัฐ เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของรัฐเท่านั้น
3. ผู้ปกครองรัฐมีหน้าที่เสมือนตัวแทนของพระเจ้าที่ประชาชนต้องเชื่อฟังและเคารพโดยปริยาย

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (8)

ผู้ที่มีความเชื่อตาม ลัทธิเทวสิทธิ์ จึงให้ความสำคัญแก่พระเจ้ากับผู้ปกครอง คือ ผู้ปกครองได้รับบัญชาจากพระเจ้าให้ลงมาปกครองมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถทำทนายผู้ปกครองได้ ถ้าทำทนายก็จะเป็นการละเมิดพระเจ้า มีโทษและเป็นบาป

ต่อมาความเจริญทางวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นมา แนวคิดนี้จึงถูกทำลายโดย แนวคิดใหม่ ที่ชื่อว่า แนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) จากพวกชนชั้นกลาง

ซึ่งต่อมาทำให้เกิดการต่อต้านระบอบการปกครองโดยกษัตริย์ ในช่วง ศตวรรษที่ 17-18 ของพวกชนชั้นกลางเพื่อเป็นการล้มล้างลัทธิเทวสิทธิ์ให้หมดไป

ดังนั้น ทฤษฎีนี้นิยมกันในหมู่คนที่ต้องการสนับสนุนอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ หรือในหมู่ชนที่ไม่ชอบระบอบประชาธิปไตย หากเชื่อเช่นนั้น ก็จะทำให้อำนาจของกษัตริย์มีมากมายล้นฟ้า และทำให้ไม่มีใครสามารถล้มล้างได้

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (9)

2) ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory)

เมื่อ แนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) ได้ชัยชนะเหนือ ทฤษฎีเทวสิทธิ (Divine Theory) หรือ ลัทธิเทวสิทธิ แล้ว ทฤษฎีสัญญาประชาคมจึงเกิดขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่า รัฐมีต้นกำเนิดจากมนุษย์ โดยวิธีการที่เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract Theory) ที่บุคคลแต่ละคนได้ลงความเห็นไว้ด้วยกัน

ทฤษฎีสัญญาประชาคม นี้ มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. รัฐเกิดจากมนุษย์

มนุษย์เป็นผู้สร้างรัฐไม่ใช่พระเจ้า และที่เป็นเช่นนั้นเพราะ สภาพตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นสภาพที่ชั่วร้าย ดังนั้นจึงต้องมีการรวมตัวกันเพื่อเป็นรัฐ ตามที่ **Thomas Hobbes** กล่าวไว้

และตามที่ **John Lock** กล่าวไว้ว่า สภาพของมนุษย์มีความสุข แต่สาเหตุที่ต้องมีการรวมตัวกันเป็นรัฐก็ เพื่อประกันว่าหากมีปัญหาจะมีการแก้ไขข้อขัดแย้งกันได้ ดังนั้นด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงสร้างรัฐขึ้นมาในฐานะที่จะมา แก้ไขปัญหาต่างๆ ของมนุษย์

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (10)

2. มนุษย์มีเจตนาแน่นอนในการสร้างรัฐ

Jean Jacques Rousseau กล่าวว่า มนุษย์ร่วมตกลงกันอย่างเอกฉันท์ที่จะสร้างชุมชนขึ้นมาให้เป็นชุมชนทางสังคม ซึ่งยึด **หลักเจตนารมณ์ที่มีเหตุผล (General Will)** ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้รัฐปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั่วไป โดยเน้นถึง **ประโยชน์สุขร่วมกัน**

3. วัตถุประสงค์ของรัฐจึงเป็นไปเพื่อประชาชน

อันได้แก่ การที่จะรักษาและส่งเสริม **สิทธิตามธรรมชาติ** ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต **เสรีภาพ** และ **ทรัพย์สิน** มนุษย์ทุกคนมีสิทธิทุกประการในสังคมหรือรัฐที่ตนได้ร่วมก่อตั้งขึ้นมา โดยรูปแบบของรัฐบาลจะเป็นเช่นใดก็ขึ้นกับเสียงข้างมาก ซึ่งทุกคนที่เข้าร่วมสัญญาประชาคมยอมรับที่จะปฏิบัติตามเสียงข้างมากทุกประการ **นั่นจึงทำให้ รัฐสภาพิชาโนธิปไตย**

ซึ่งจุดนี้ *Hobbes* และ *Lock* เห็นเหมือนกันว่า รัฐบาลมาจากสัญญาประชาคม หรือเป็นผลมาจากสัญญาประชาคม แต่มีความต่างกัน คือ *Lock* บอกว่า รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อสัญญาประชาชนผู้เข้าทำสัญญา หากรัฐบาลทำไม่ถูกประชาชนสามารถถอดถอนรัฐบาลได้ ในขณะที่ *Hobbes* กล่าวว่า มนุษย์มอบอำนาจให้กับรัฐบาลหมด แต่รัฐบาลที่เกิดขึ้นไม่ใช่คู่สัญญาประชาคม ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อประชาชน รัฐบาลจะกระทำใด ๆ ก็ได้ แม้ว่าจะเป็นการละเมิดสัญญาหรือใช้อำนาจเกินไ้ก็ตาม ประชาชนไม่สามารถถอดถอนรัฐบาลได้.....(ยกตัวอย่างอเมริกา) ที่มาของระบอบประชาธิปไตย

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (11)

3) ทฤษฎีแสนยานุภาพ (*Force Theory*)

มีฐานคติความเชื่อว่า การปกครอง มีจุดเริ่มต้นจากการเข้ายึดครอง และการบังคับ ด้วยเหตุนี้
รากฐานของรัฐมาจาก ความอยุติธรรมและความชั่วร้าย

ดังนั้น ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าจึงสามารถข่มเหงผู้อ่อนแอกว่า และได้สร้างกฎเกณฑ์เพื่อจำกัดสิทธิของ
บุคคลอื่น เช่น การเกิดขึ้นของอาณาจักรโรมัน ที่ศาสนากล่าวว่าไม่ถูกต้องและไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้

แต่ยังมีจุดที่ดีของทฤษฎีนี้ เช่น พรรคนาซีถือว่าชาตินิยมเป็นลักษณะที่สำคัญของรัฐ และทฤษฎีนี้
เชื่อว่าอำนาจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรัฐบาลที่ทำให้เกิดความถูกต้องชอบธรรม หรือ อำนาจสร้าง
ความยุติธรรม

ทฤษฎีนี้ ได้สูญหายไปพร้อมกับการพ่ายแพ้และล่มสลายของพรรคนาซีเยอรมันหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2

4) ทฤษฎีธรรมชาติ (National Theory)

มีฐานคติความเชื่อที่ว่า โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ตามที่ Aristotle เคยบอกไว้ว่า “มนุษย์นั้นโดยธรรมชาติเป็นสัตว์การเมือง ผู้ซึ่งสามารถสร้างความสำเร็จได้โดยการมีชีวิตอยู่ในรัฐเท่านั้น” มนุษย์ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในรัฐก็จะไม่ใช่มนุษย์ แต่เป็นพระเจ้า หรือไม่ก็เป็นสัตว์ไปเลย

ดังนั้น กิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์จึงเป็นเรื่องธรรมชาติ เพราะมนุษย์กับการเมืองเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ได้

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (13)

5) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory)

ทฤษฎีนี้จะอาศัยประวัติศาสตร์การพัฒนามนุษย์มาใช้ประกอบการ โดยทฤษฎีนี้แบ่งขั้นตอนของการวิวัฒนาการออกเป็นหลายระดับ จากเล็กสุดไปใหญ่สุดและใช้เวลานาน

ทฤษฎีนี้ อธิบายว่า เริ่มต้นมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่เรียกว่า **เครือญาติ (family)** ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด แต่ลักษณะนี้ไม่สามารถขยายไปได้กว้างนัก ซึ่งต่อมากลุ่มการเมืองได้เริ่มขยายออกไปในลักษณะ **ชนเผ่า (tribe)** คือ เอกกลุ่มเครือญาติมาไว้รวมกัน โดยแต่ละเผ่า มีวัฒนธรรม จารีตประเพณี เป็นของตนเองและมีผู้ปกครองชนเผ่า

วิวัฒนาการถัดมา คือ **นครรัฐ (City-State)** ซึ่งเป็นการรวมกันของเผ่าต่างๆ กลายเป็นนครใหญ่ แบบในสมัยกรีกโบราณ เช่น นครรัฐเอเธนส์ นครรัฐสปาร์ตา ซึ่งมีขนาดเล็กและสามารถปกครองตนเองได้

ต่อมา คือ **จักรวรรดิ (Empire)** ซึ่งการปกครองแบบนี้เกิดจากกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจมาก และขยายไปเรื่อย จนมีอาณาเขตกว้างขวางใหญ่โต มีการรวมอำนาจที่ศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นปีกแผ่น เช่น **จักรวรรดิโรมัน**

ต่อมา คือ **ระบบศักดินา (Feudalism)** เมื่อจักรวรรดิเสื่อมอำนาจลง ทำให้ดินแดนที่เคยขึ้นกับจักรวรรดิมีอิสระมากขึ้น และได้ประกาศการปกครองตนเอง และยอมรับกษัตริย์เพียงแต่ในนาม เช่น ในยุโรปหลาย ๆ ประเทศ

ต่อมา คือ **รัฐชาติ (Nation - State)** ได้แก่ รัฐซึ่งประกอบไปด้วย คนที่มีวัฒนธรรมคล้ายกัน มีความผูกพัน มีความรู้ลึกภูมิใจที่เป็นสมาชิกของกันและกัน มีสัญลักษณ์เดียวกัน มีประมุขร่วมกัน ศาสนาเดียวกัน และยังมีองค์ประกอบทั้ง 4 ของรัฐ

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (14)

ต่อมาวิวัฒนาการก็มาถึง **รัฐโลก (World State)** คือ การที่ความเป็นรัฐแต่ละรัฐหายไป ประชาชนทั่วโลกอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน (แนวคิดนี้เกิดมานานแล้ว ในยุคกรีกโบราณ แต่.....)

และในปัจจุบัน ได้มีการพยายามสร้างองค์กรต่าง ๆ เสมือนรัฐโลกเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น **UN** แต่ก็ไม่ได้ตรงตามอุดมคติของรัฐโลกเท่าใด ซึ่งอุดมคตินั้น คือ **สภาพการปกครองที่โลกจะเป็นหนึ่งเดียว ไร้ซึ่งประเทศ มีรัฐบาลเดียวที่มีอำนาจอธิปไตย เรียกว่า รัฐบาลโลก** ภายในรัฐโลกนี้มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของรัฐสมาชิก ซึ่งจะเหมือนกับการปกครองแบบ **สหพันธรัฐในระดับโลก (Federal)**

การใช้อำนาจรัฐ

รัฐเป็น**นามธรรม** รัฐมีอำนาจอธิปไตย รัฐใช้อำนาจอธิปไตยอย่างไร.....

รัฐแม้จะมีองค์ประกอบเหมือนกัน ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

.....**แต่**ว่ารัฐแต่ละรัฐก็มีการจัดการใช้อำนาจรัฐที่แตกต่างกันไป
บางรัฐอาจจะรวมอำนาจรัฐไว้ที่ส่วนกลาง เรียกว่า **การรวมอำนาจปกครอง**
(Centralization) แต่บางรัฐอาจจะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ส่วนท้องถิ่น ที่เรียกว่า
การกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) ซึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับ **ระบอบการปกครอง**
รูปแบบรัฐ ระบบที่ใช้การปกครอง และอื่นๆ

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (16)

การรวมอำนาจปกครอง (*Centralization*)

หมายถึง การรวมอำนาจการปกครอง อำนาจหน้าที่ (*Authority*) ในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการไว้ที่รัฐส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม เป็นผู้ดำเนินการปกครองและจัดทำบริการสาธารณะ มีการจัดระเบียบการปกครองที่กำหนดให้หน่วยการปกครองในรัฐมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

หลักการรวมอำนาจ

- 1) มีการรวมอำนาจในการบังคับบัญชาหน่วยการปกครองต่างๆไว้ที่ส่วนกลาง
- 2) มีการรวมอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง หรือการสงวนอำนาจวินิจฉัยสั่งการขั้นสุดท้ายในการอนุมัติ ระวังหรือแก้ไข เพิกถอนการกระทำต่างๆไว้ที่หน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง
- 3) การปกครองเป็นไปตามลำดับชั้นตามระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน รวมทั้งการบริหารงานบุคคลยังขึ้นอยู่กับส่วนกลางทั้งในด้านการบังคับบัญชา การสรรหา การบรรจุ การแต่งตั้ง

หมายเหตุ : ประเทศไทย มี พรบ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 8 พ.ศ.2553)

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (17)

ข้อดีของการรวมอำนาจการปกครอง

- 1) การรวมอำนาจทำให้อำนาจของ**รัฐบาลกลางมีความมั่นคง**เนื่องจาก**รวมอำนาจด้านการบังคับบัญชา ทหารและตำรวจ และรวมอำนาจด้านการบริหารอื่นๆ เช่น งบประมาณ การบริหารงานบุคคล การออกระเบียบ คำสั่ง กฎหมายและการกำหนดนโยบายสาธารณะ**
- 2) การรวมอำนาจทำให้**การบริการประชาชนเป็นไปอย่างเสมอภาค** เนื่องจากการบริหารราชการส่วนกลางย่อมดำเนินการโดย**คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม**ไม่ได้คำนึงถึงประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง
- 3) การรวมอำนาจ**ทำให้เกิดความประหยัดมากกว่าการกระจายอำนาจการปกครอง** เนื่องจากสามารถแลกเปลี่ยนบุคลากร ทรัพยากร เครื่องมือเครื่องใช้ระหว่างหน่วยงานต่างๆ
- 4) การรวมอำนาจ**ทำให้เกิดเอกภาพในการปกครอง**เนื่องจากอำนาจในการบังคับบัญชาหรือการสั่งการอยู่ที่ศูนย์กลาง ดำเนินการโดย**ใช้แบบแผนเดียวกัน** ทำให้เกิดเอกภาพในการปกครองและการบริหาร
- 5) **เจ้าหน้าที่ของราชการบริหารส่วนกลางมีความรู้ความสามารถดีกว่าเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานสูงกว่าท้องถิ่น สามารถจัดบริการสาธารณะได้ดีอย่างมีมาตรฐาน และเป็นระเบียบแบบแผนเดียวกัน**

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (18)

ข้อเสียของการรวมอำนาจ

- 1) การรวมอำนาจ**ทำให้การบริหารไม่สามารถดำเนินการให้เกิดผลดีในทุกพื้นที่ในเวลาเดียวกัน** เนื่องจากมีพื้นที่ที่กว้างใหญ่ มีภารกิจในการบริการสาธารณะที่หลากหลาย และมีแนวโน้มขยายภารกิจเพิ่มขึ้น จึงทำให้**ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึงและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เหมือนการกระจายอำนาจ**
- 2) จากการที่มีลำดับชั้นการบังคับบัญชาหลายขั้นตอน จึงต้องสร้างระเบียบแบบแผนขึ้นมาจำนวนมาก เพื่อใช้ควบคุม สั่งการ และบังคับบัญชา ซึ่ง**การสั่งการอาจใช้เวลานาน (Red Tape) และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันต่อสถานการณ์**
- 3) หลักการรวมอำนาจ**ไม่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย** เนื่องจาก**ไม่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนในการปกครองตนเอง**
- 4) การรวมอำนาจทำให้**ไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆได้อย่างแท้จริง** เนื่องจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน
- 5) การรวมอำนาจอาจ**ทำให้การกระจายความเจริญหรือการพัฒนาท้องถิ่นไม่เหมาะสม** เนื่องจากการที่ไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริง และอาจไม่เป็นธรรมแก่พื้นที่บางแห่ง และอาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อประชาชน

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (19)

การกระจายอำนาจ (*Decentralization*)

หมายถึง การที่รัฐบาลกระจายอำนาจบางอย่างไปให้กับเขตการปกครองส่วนอื่น ๆ เรียกว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ การมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัย สั่งการ ให้หน่วยงานสาขาหรือผู้บังคับบัญชา ระดับรอบ ๆ ลงมาได้มีโอกาสตัดสินใจบ้างในบางสิ่งบางอย่าง

หลักการกระจายอำนาจ

1. คนท้องถิ่นปกครองกันเอง โดยมีหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้มาจากตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ
2. สามารถวางแผนหรือกำหนดนโยบายท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง
3. มีงบประมาณเป็นของตนเอง โดยแยกออกจากงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลกลางเป็นประจำปี

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (20)

ข้อดีของการกระจายอำนาจปกครอง

1. แบ่งเบาภาระของส่วนกลาง หรือผู้บังคับบัญชา
2. ลดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ตัดสินใจได้รวดเร็ว คล่องตัว ประหยัดเวลาเกิดผลดีแก่ธุรกิจ ยิ่งในกรณีที่ต้องแข่งกับเวลา
- 3.) หน่วยงานสาขา หรือผู้บังคับบัญชาระดับรอง ได้มีโอกาสฝึกฝนให้รับผิดชอบในการตัดสินใจ ทำให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีขวัญกำลังใจดี

ข้อเสีย ของการกระจายอำนาจ

1. การกระจายอำนาจมากเกินไป การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึงผู้รับผิดชอบหน่วยงานสาขา หรือผู้บังคับบัญชาระดับรอง มีความรู้ และประสบการณ์ไม่เพียงพอ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดความเสียหาย
2. ถ้าขาดการวางแผนที่ดี และไม่มีกรมอบหมายอำนาจอย่างชัดเจน จะทำให้เกิดความขัดแย้ง เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน
3. เกิดความสิ้นเปลืองในการใช้ทรัพยากรบริหาร(คน วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ)

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (21)

การแบ่งลักษณะรูปแบบของรัฐ

การแบ่งลักษณะรูปแบบของรัฐแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) รัฐเดี่ยว (Unitary State)

---

2) รัฐรวม (Federal State)

เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาจำแนกรูปแบบของรัฐ คือ การศึกษาวิธีการใช้อำนาจอธิปไตยในแต่ละรัฐ รัฐธรรมนูญจะเป็นตัวกำหนดให้เป็นรัฐเดี่ยวและรัฐรวม ดูที่ว่า รัฐธรรมนูญให้มีกี่รัฐบาล ถ้ามีเพียงรัฐบาลเดียวในการใช้อำนาจอธิปไตย ก็จะจัดให้รัฐนั้นอยู่ในรูปของรัฐเดี่ยว แต่ถ้ารัฐธรรมนูญกำหนดให้อำนาจอธิปไตยแยกการใช้ในรูปของรัฐบาล 2 ระดับ คือ รัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่น ก็จะจัดว่ารัฐนั้นเป็นรัฐรวม

ประเทศอะไรบ้างเป็นรัฐเดี่ยว.....

ประเทศอะไรบ้างเป็นรัฐรวม.....

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (22)

สาเหตุของการเกิดรัฐเดี่ยวและรัฐรวม

สหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐรัสเซีย อินเดีย เยอรมัน มาเลเซีย แคนาดา ออสเตรเลีย บราซิล สวิตเซอร์แลนด์ พม่า ประเทศเหล่านี้มี 2 รัฐบาล คือ รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่ง รัฐบาลทั้งสองระดับนี้มีอำนาจเฉพาะตน โดยรัฐธรรมนูญของประเทศที่กล่าวมาจะกำหนดไว้ว่า รัฐบาลทั้งสองระดับนี้มีอำนาจอธิปไตยหรือใช้อำนาจอธิปไตยอะไรได้บ้าง ยกตัวอย่าง
สหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศที่มีรัฐบาลเดี่ยว ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เช่น ไทย จีน ฝรั่งเศส สเปน ซาอุดีอาระเบีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อังกฤษ ญี่ปุ่น จะมีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว

สาเหตุที่ทำให้มีรัฐเดี่ยวและรัฐรวม ได้แก่

1) ขนาดพื้นที่และความหลากหลาย

รัฐเดี่ยว มีสภาพภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกันทั่วทั้งรัฐ มีขนาดเล็ก ประชากรคล้ายคลึงกัน

รัฐรวม มีพื้นที่ใหญ่และมีความแตกต่างด้านพื้นที่เป็นอย่างมาก ประชากรมีความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และเผ่าพันธุ์ มีความต้องการที่หลากหลายของประชาชน ดังนั้นจึงต้องการกฎหมายเฉพาะพื้นที่ในการปกครอง

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (23)

2. ประวัติศาสตร์เอื้อให้เกิดรูปแบบรัฐต่างกัน

รัฐเดี่ยว เช่น **อังกฤษ (G.B. และ UK)** มีรัฐบาลกลางเพียงเดียวมาตลอด อังกฤษไม่ได้เกิดจากรัฐต่างๆ ที่มาทำสัญญารวมกัน แต่เกิดจากอำนาจส่วนกลาง คือ รัฐบาลที่ลอนดอน ขยายอำนาจมานับร้อย ๆ ปี จนมีอำนาจควบคุมทั้งเกาะอังกฤษ เช่นเดียวกับ **ไทยในสมัย รัชกาลที่ 5** ที่รวบรวมอำนาจจาก เชียงใหม่ ไปจนสุดตรัง กานู และมารวมไว้ที่กรุงเทพมหานคร เพื่อหลีกเลี่ยงการล่าอาณานิคม ซึ่งทำให้ทั้ง **สองประเทศนี้มีรัฐบาลกลางรัฐบาลเดี่ยว** รูปแบบการปกครองเลยเป็นรัฐเดี่ยว

รัฐรวม เช่น **สหรัฐอเมริกา** ที่เคยมีการปกครองของแต่ละรัฐมาก่อน แล้วค่อยมาทำสัญญารวมกัน สมัยเมื่อนั้นยังมี 13 รัฐ รวมตัวกันเรียกว่า **สมาพันธรัฐ (Confederation)** โดยแต่ละรัฐมีอิสระในการดำเนินการภายในรัฐ แต่มารวมกันเพื่อความเข้มแข็ง จนทำให้ในที่สุดสหรัฐอเมริกาก็กลายเป็นรัฐรวม ณ ปัจจุบัน ซึ่งมี **ทั้งหมด 50 รัฐ**

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (24)

ลักษณะรูปแบบของรัฐเดี่ยว

รัฐบาลมีอำนาจสูงสุดในการใช้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญกำหนดเพียงองค์กรเดียว รัฐบาลท้องถิ่นภายใต้รูปแบบรัฐเดี่ยวเป็นเพียงตัวแทนของรัฐบาล รัฐบาลส่งคนจากส่วนกลางลงไปประจำพื้นที่ต่างๆ ทั่วรัฐเพื่อกำกับดูแล เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ หรือคำสั่งของรัฐบาล เช่น ไทย

รูปแบบของรัฐเดี่ยวแบ่งตามลักษณะของประมุขแห่งรัฐ

1. รูปแบบการปกครองระบบกษัตริย์ (Monarchy) ซึ่งเก่าแก่ และ แบ่งออกเป็น

ระบอบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช เหลืออยู่น้อยมาก เช่น บรูไน ซาอุดีอาระเบีย โอมาน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์

ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ปัจจุบันยังหลงเหลือในยุโรป และเอเชีย แต่อำนาจที่แท้จริงอยู่ที่ ครม.และรัฐสภา อำนาจของกษัตริย์อยู่ในรูปแบบพิธีการ เป็นสัญลักษณ์ของชาติของความสัมพันธ์ในชาติ เช่น ไทย ญี่ปุ่น อังกฤษ นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สเปน

2. รูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ (Republic)

เกิดขึ้นในรัฐเกิดใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันมีมากกว่าระบบกษัตริย์ ประชาชนเลือกคนธรรมดาที่มีความสามารถขึ้นมาเป็นประมุขของรัฐ โดยประมุขแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประมุขตามพิธีการ เลือกโดยตรงจากประชาชน หรือรับเลือกโดยอ้อมจากรัฐสภา หรือจากนายกรัฐมนตรี ที่เรียกว่า **ประธานาธิบดี** ไม่มีอำนาจมากนัก **อำนาจและบทบาททางการเมืองอยู่ที่นายกรัฐมนตรี** เช่น สิงคโปร์ อิสราเอล

ประมุขที่มีอำนาจบริหาร เลือกโดยตรงจากประชาชน มีบทบาททางการเมืองการบริหาร เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดเนเซีย

ลักษณะและรูปแบบของรัฐ (25)

ลักษณะรูปแบบของรัฐรวม

รัฐรวมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามสภาพการรวมกันของรัฐ คือ

1) การปกครองแบบสหพันธรัฐ (*Federal State*) คือ การรวมกันมากกว่า 2 รัฐ ขึ้นไป มีรัฐบาล 2 ระดับ คือ รัฐบาลของแต่ละรัฐ เรียกว่า รัฐบาลท้องถิ่น ส่วน รัฐบาลกลาง คือ รัฐบาลที่แต่ละรัฐตกลงมอบอำนาจไปส่วนหนึ่งตามรัฐธรรมนูญกำหนด

รัฐบาลกลาง มีอำนาจครอบคลุมกิจกรรมที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับความมั่นคง และประโยชน์ส่วนรวม และเป็นเอกภาพ เช่น นโยบายการคลัง นโยบายเศรษฐกิจ การต่างประเทศและการทูต การทหาร

รัฐบาลท้องถิ่น มีอำนาจดำเนินกิจกรรมสาธารณะ และที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น การศึกษา การสาธารณสุข สาธารณูปโภคต่างๆ ภาษี มรดก เช่น สหรัฐอเมริกา

2) การปกครองแบบสมาพันธรัฐ (*Confederation state*) คือ การปกครองที่แตกต่างจากสหพันธรัฐ คือ มีการรวมกันแบบหลวมๆ แต่ละรัฐที่มารวมกันยังมีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ รวมกันโดยมีสนธิสัญญา ซึ่งแต่ละรัฐที่มารวมกันจะปฏิบัติตามสนธิสัญญาหรือไม่ก็ได้ เช่น 13 รัฐของอเมริกา รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ ในปัจจุบัน จะเห็นได้จากการรวมตัวกันของสมาพันธรัฐได้จากสมาคมระหว่างประเทศ เช่น ASEAN หรือ EU

จบการบรรยาย